

УДК 336.717.061.1

Степаненко К. Р.
студентка

Харківського національного університету будівництва та архітектури

Stepanenko K. R.
Student

Kharkiv National University of the Civil Engineering and Architecture

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

FEATURES OF FORMATION OF THE BANK'S LOAN PORTFOLIO

Анотація. У статті розглянуто теоретичні основи формування кредитного портфеля банку. Визначено, що на процес його формування можуть впливати кредитні ризики, які приводять до негативних наслідків. Тому з метою виявлення резервів підвищення ефективності кредитної діяльності за умови запланованого рівня доходності та допустимого рівня ризику необхідно проаналізувати кредитний портфель.

Ключові слова: кредитний портфель, кредитний ризик, актив балансу, суб'єкти кредитування, сектори економіки, аналіз.

Вступ та постановка проблеми. Основним джерелом доходів банків є отримання прибутку від здійснення кредитних операцій. У зв'язку із цим, головною проблемою, яка сьогодні стоїть перед менеджментом банків, є ефективне формування кредитного портфеля банку. Неєфективне його формування приводить до підвищення ризиків здійснення кредитних операцій, а це, у свою чергу веде до збитків та втрати вкладених ресурсів.

Правильна організація банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями, належне забезпечення його оперативною та вірогідною обліковою інформацією є основою фінансової стабільності й ринкової стійкості банків. В умовах негативного впливу наслідків світової фінансової кризи особливої актуальності набуває формування оптимального кредитного портфеля банку з метою підвищення ефективності його діяльності шляхом впровадження відповідної кредитної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань формування кредитного портфеля банків присвячено чимало праць таких вітчизняних вчених, як Ю. Бугель, В. Вовк, А. Пашков, Л. Бондаренко, О. Литовченко, І. Глущенко, І. Семенча та ін. [1–6].

Метою статті є розкриття теоретичних аспектів формування кредитного портфеля банку та аналіз кредитного портфеля банківської установи.

Результати дослідження. Банківський портфель в економічній літературі визначається як сукупність активів і пасивів банку, що відповідно складається з портфеля активних та портфеля пасивних операцій банку. Здійснення активних операцій банківськими установами є найважливішим джерелом отримання прибутку, адже саме вони приносять банку більше 90% загального доходу. Таким чином, кредитні операції становлять більшу частину банківського портфеля активних операцій та є цілісним об'єктом управління, який характеризується специфічними його особливостями [7, с. 58]. Однак для поглиблення розуміння ролі кредитного портфеля в діяльності банку доцільно дослідити трактування сутності цього поняття науковцями.

Ю. Бугель визначає кредитний портфель як набір кредитних інструментів для досягнення встановлених цілей [1]; В. Вовк – сукупність відповідних економічних відносин між кредитором і позичальником з приводу поворотного руху вартості [2]; А. Пашков – сукупність коштів, які розміщуються у вигляді зобов'язань (міжбанківські кредити, кредити юридичним особам, кредити фізичним

особам) [3]; Л. Бондаренко – економічно обгрунтована й структурна сукупність кредитних угод і кредитних зобов'язань, яка є результатом цілеспрямованих управлінських рішень, прийнятих відповідно до вимог кредитної політики банку та органів банківського нагляду [4].

Досліджені наукові підходи взаємодоповнюють один одного, що дає змогу сформулювати комплексне визначення поняття «кредитний портфель». Отже, кредитний портфель – це інструмент управління активними операціями банку, метою здійснення яких є підвищення прибутку, ефективності діяльності, що досягається шляхом надання позичок за різними напрямками кредитування з урахуванням вимог кредитної політики банку та органів банківського нагляду.

Залежно від мети банк формує кредитний портфель певного типу. Тип портфеля являє собою характеристику портфеля, яка базується на співвідношенні прибутку та ризику [5]. Основні типи кредитного портфеля наведені на рис. 1.

Зазначимо, що ризиковий портфель характеризується підвищеним рівнем прибутковості у високому рівні ризику, тоді як у портфелі доходу рівень прибутку є нижчим, однак й кредитні ризики є мінімальними. Збалансований кредитний портфель являє собою сукупність банківських кредитів та має структуру і фінансові характеристики, що знаходяться в межах вибору найбільш

ефективного вирішення поєднання ризику й прибутковості [5].

Основними завданнями формування кредитного портфеля є:

- високий темп очікуваного доходу в довгостроковій перспективі;
- мінімізація рівня ризиків кредитного портфеля;
- дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля;
- високий рівень доходу в поточному періоді [8, с. 60].

Отже, кредитний портфель взаємозв'язує три ключові аспекти банківської діяльності – дохідність, ліквідність і ризик.

Процес формування кредитного портфеля банком визначають у три етапи:

I етап – визначення загальних положень і цілей кредитної політики, створення апарату управління кредитними операціями;

II етап – відбір конкретних об'єктів кредитування для включення їх у кредитний портфель;

III етап – аналіз стану кредитного портфеля та оперативне управління виявленими відхиленнями від оптимального стану [9].

Отже, під час формування оптимального кредитного портфеля необхідно ставити за мету реалізацію розробленої кредитної політики шляхом підбору найбільш

ефективних і надійних кредитних вкладень. Постійний аналіз кредитного портфеля дає змогу вибрати раціональний варіант розміщення ресурсів, напрями кредитної політики банку, знизити ризик шляхом диверсифікації кредитних вкладень, прийняти рішення щодо доцільності надання позики клієнтам [9].

Кредитні операції є найважливішим джерелом прибутку банку, однак у зв'язку зі збільшенням останнім часом випадків неповернення кредитів ці операції наражають на небезпеку стійкість та стабільність банку в цілому. Тому якість кредитного портфеля банку

Рис. 1. Основні типи кредитного портфеля

Таблиця 1

Класифікація факторів кредитних ризиків банківських установ

Групи факторів	Види факторів
Фактори, притаманні зовнішньому середовищу щодо банківських установ та контрагентів	<ul style="list-style-type: none"> – нормативно-законодавче регулювання діяльності банківських установ; – нормативно-законодавче регулювання діяльності позичальника; – стан розвитку економіки; – кон'юнктура попиту на кредитні ресурси та їх пропозиції на фінансово-кредитному ринку; – рівень конкуренції між банківськими установами та контрагентами; – політична ситуація в країні; – форс-мажорні обставини (природні катаклізми, воєнні дії тощо)
Внутрішньобанківські фактори кредитних ризиків	<ul style="list-style-type: none"> – надмірна концентрація кредитного портфеля; – надмірна диверсифікація кредитного портфеля; – відсутність ефективних методів оцінювання та регулювання кредитних ризиків за етапами кредитного процесу; – неадекватна оцінка впливу чинників кредитних ризиків; – низький кваліфікаційний рівень, компетенція та досвід роботи фахівців тощо
Фактори, притаманні діяльності позичальника	<ul style="list-style-type: none"> – репутація позичальника; – капітал позичальника; – спроможність позичальника успішно вести справу; – кредитоспроможність позичальника; – ліквідність забезпечення за кредитом тощо

Джерело: побудовано автором на основі [11, с. 20]

означає формування такої його структури, яка забезпечувала б належний рівень його ліквідності та максимальний рівень дохідності банківської установи за мінімального рівня кредитного ризику [10, с. 93]. Рівень кредитного ризику визначається розміром фінансових втрат унаслідок неповернення (несвоєчасного повернення) позичальником основного боргу та несплати відсотків за кредитом. Такий рівень кредитного ризику залежить від впливу та характеру прояву чинників, що зумовлюють його виникнення та розвиток [11, с. 19]. Розглянемо основні кредитні ризики, які поділяються на три групи залежно від сфери їх виникнення (див. табл. 1).

Усі зазначені чинники кредитних ризиків можуть мати такі негативні наслідки:

- зниження якості кредитного портфеля;
- втрата коштів за основним боргом та відсотками;
- витрати на управління проблемними кредитами;
- втрата репутації;
- втрата капіталу;
- збільшення резервування [11, с. 19–20].

Тому з метою виявлення резервів підвищення ефективності кредитної діяльності за умови запланованого рівня дохідності та допустимого рівня ризику банки проводять аналіз кредитного портфеля, який здійснюється у двох напрямках: аналіз структури та динаміки кредитного портфеля (за строками кредитування, валютою кредитів, видами кредитних продуктів, галузями економіки, рівнем ризику тощо) та якісний аналіз кредитного портфеля (оцінювання ризику та дохідності кредитного портфеля) [10, с. 93]. Отже, на основі цього аналізу керівництво банку формує ефективний кредитний портфель та приймає рішення щодо зміни його структури з метою підвищення дохідності вкладень та оптимізації з погашення позик, що позначається на ліквідності та прибутковості банку.

Розглянемо сучасний стан кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» за 2013–2015 рр. Але перед тим, як проводити аналіз, визначимо питому вагу кредитного порт-

феля в активах балансу за відповідний період. Найбільшу питому вагу у структурі активів АТ «Ощадбанк» займають кредити та заборгованість клієнтів. У 2013 р. вони становили 51,3%, у 2014 р. – 56,5%, а в 2015 р. – 41,1%.

На основі річної фінансової звітності проаналізуємо динаміку та структуру кредитного портфеля за суб'єктами кредитування (див. табл. 2).

Із табл. 2 видно, що протягом 2013–2015 рр. існувала чітка тенденція підвищення обсягів кредитування АТ «Ощадбанк», що є позитивним фактором, адже кредитування – це головне джерело отримання прибутку банком. Так, у 2013 р. обсяг виданих банком кредитів становив 52 179 567 тис. грн, у 2014 р. – 70 236 315 тис. грн. Але у 2015 р. обсяг виданих кредитів скоротився і дорівнював 65 462 189 тис. грн. Показник темпу зростання за аналізований період склав 25,5%. Найбільше зростання обсягів кредитного портфеля банком спостерігалось у кредитуванні юридичних осіб – у 2015 р. порівняно з 2013 р. він становив 26,5%. Повільний темп зростання спостерігається у кредитуванні фізичних осіб – у 2015 р. порівняно з 2013 р. він склав усього 6,8%. На нашу думку, це пов'язано з кризовою ситуацією в країні – політичною та валютною нестабільністю, що привело до зниження попиту на кредитні продукти серед фізичних осіб.

Далі детально проаналізуємо кредитний портфель фізичних осіб та розглянемо структуру позичальників АТ «Ощадбанк» за секторами економіки. Структура та динаміка кредитного портфеля фізичних осіб подані у табл. 3.

У табл. 3 видно, що найбільшу питому вагу у структурі кредитування банку мають споживчі кредити. У 2013 р. обсяг споживчих кредитів становив 1 675 333 тис. грн (36,8%), у 2014 р. – 1 709 415 тис. грн (34,6%), у 2015 р. – 1 747 728 тис. грн (29,3%). За аналізований період обсяг та вага споживчих кредитів зменшились, темп зростання в 2015 р. порівняно з 2013 р. становив 4,3%. Таке зменшення кредитування населення не є позитивним фактором, адже це свідчить про зниження ефективності про-

Таблиця 2
Динаміка та структура кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» за суб'єктами кредитування за 2013–2015 рр.

Назва статті	Показники станом на						Темп зростання, %
	2013 р.		2014 р.		2015 р.		
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	
Кредитування юр. осіб	49 420 244	94,7	67 714 985	96,4	62 515 865	95,5	26,5
Кредитування фіз. осіб	2 759 323	5,3	2 521 330	3,6	2 946 324	4,5	6,8
Усього виданих кредитів	52 179 567	100,00	70 236 315	100,00	65 462 189	100,00	25,5

Таблиця 3
Структура та динаміка кредитного портфеля фізичних осіб АТ «Ощадбанк» за 2012–2014 рр.

Вид кредиту	Значення станом на						Темп зростання, %
	2013 р.		2014 р.		2015 р.		
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	
Споживчі кредити	1 675 333	36,8	1 709 415	34,6	1 747 728	29,3	4,3
Іпотечні кредити	1 383 509	30,3	1 468 875	29,7	1 524 262	25,6	10,2
Автокредити	426 300	9,4	428 857	8,7	472 402	7,9	10,8
Інші споживчі кредити	386 967	8,5	303 608	6,0	824 753	13,8	113,1
Кредити з використанням платіжних карток	686 121	15,0	1 036 718	21,0	1 392 425	23,4	102,9
Усього кредитів	4 558 230	100,0	4 947 473	100,0	5 961 570	100,0	30,8
Резерв на покриття збитків від знецінення	1 798 907	–	2 426 143	–	3 015 246	–	67,6
Усього кредитів за мінусом резервів	2 759 323	–	2 521 330	–	2 946 324	–	6,8

грам кредитування, що пропонує банківська установа клієнтам, та зменшення довіри населення до комерційного банку. Також це може бути зумовлене підвищенням у 2 рази кредитування з використанням платіжних карток, що є швидшим та зручнішим для клієнтів. Такий вид кредиту постійно зростає за досліджуваний період і у

Рис. 2. Структура кредитного портфеля за секторами економіки АТ «Ощадбанк» у 2015 р.

2015 р. показник дорівнював 1 392 425 тис. грн (23,4%). Велику питому вагу в кредитному портфелі АТ «Ощадбанк» займає також надання іпотечних кредитів фізичним особам. Так, у 2015 р. обсяг надання іпотечних кредитів банком становив 1 524 262 тис. грн (25,6%). За досліджуваний період обсяг іпотечного кредитування постійно збільшувався, показник темпу зростання в 2015 р. порівняно з 2013 р. склав 10,2%. Це говорить про ефективність цієї програми кредитування та зацікавленість у ній населення.

Структура кредитного портфеля за секторами економіки за 2015 р. зображена на рис. 2.

Аналіз рис. 2 дає змогу визначити галузеву диверсифікацію банку. Найбільший обсяг кредитування банку припадає на такі сектори економіки, як енергетика (23,4%), нафтогазова та хімічна промисловість (22,8%), будівництво та нерухомість (20,6%).

Висновки. Теоретичні основи формування кредитного портфеля банку дають можливість розпізнати негативні сторони в розміщенні кредитів, розширяти чи стримувати кредитні операції, поліпшувати їх структуру, визначити найбільш прийнятну для банку стратегію у здійсненні кредитної політики, тому під час аналізу кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» за 2012–2015 рр. були виявлені як позитивні, так і негативні моменти. Але та негативна ситуація, яка спостерігається, свідчить про погіршення якості кредитного портфеля банку у зв'язку зі зниженням платоспроможності клієнтів та кризової ситуації в країні в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бугель Ю. Аналіз якості структури кредитного портфеля комерційних банків в ринкових умовах господарювання / Ю. Бугель // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє : збірник наукових праць. – Тернопіль : Економічна думка, 2011. – Вип. 11. – С. 51–57.
2. Вовк В. Кредитування і контроль : [навч. посібник] / В. Вовк, О. Хмеленко. – К. : Знання, 2008. – 463 с.
3. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля / А. Пашков // Фінансовий простір. – 2011. – № 2(18). – С. 14–21.
4. Бондаренко Л. Поняття кредитного портфеля комерційного банку і критерії його конкурентоспроможності / Л. Бондаренко // Вісник Національного Банку України. – 2008. – № 3. – С. 31–33.
5. Литовченко О. Сутність кредитного портфеля банку, його функції та склад / О. Литовченко, І. Глушенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rusnauka.com/21_TSN_2015/Economics.
6. Семенча І. Управління кредитним портфелем банку в сучасних економічних умовах в Україні: проблеми та шляхи подолання / І. Семенча // Ефективна економіка. – 2014. – № 6. – С. 45–49.
7. Говоруха С. Підходи до визначення поняття «кредитний портфель» та аналіз його характеристик / С. Говоруха // Вісник Львівського університету. – 2012. – Вип. 39. – С. 125–127.
8. Єрмакова Ю. Визначення впливу факторів на якість кредитної політики банку / Ю. Єрмакова // Управління розвитком. – 2014. – № 15. – С. 59–61.
9. Гавчук І. Формування кредитного портфеля комерційного банку / І. Гавчук, М. Марич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/gavchuk-is-marich-mg-formuvannyakreditnogo-portfelya-komertsynogo-banku>.
10. Гергель А. Напрями аналізу якості кредитного портфеля банку / А. Гергель // Управління розвитком. – Х. : ХНЕУ ім. Семена Кузнеця, 2014. – С. 92–94.
11. Крамаренко О. Навчальний посібник з дисципліни «Кредитування і контроль» / О. Крамаренко, Ю. Лаврентович. – Миколаїв : Вид-во НУК, 2011. – 105 с.

Анотація. В статті розглянуті теоретичні основи формування кредитного портфеля банку. Визначено, що на процес його формування можуть впливати кредитні ризики, що призводить до негативних наслідків. Тому метою виявлення резервів підвищення ефективності кредитної діяльності при умови запланованого рівня доходності і допустимого рівня ризику необхідно проаналізувати кредитний портфель.

Ключові слова: кредитний портфель, кредитний ризик, актив балансу, суб'єкти кредитування, сектори економіки, аналіз.

Summary. In article deals with the theoretical basis of the formation of the bank's loan portfolio. It was determined that the process of its formation can affect credit risk, which leads to negative consequences. Therefore, in order to identify the reserves for increasing the efficiency of credit operations, provided the planned level of profitability and an acceptable level of risk should be an analysis of the loan portfolio.

Key words: loan portfolio, credit risk, asset, subjects of crediting, sectors of economy, analysis.